

TUTKIMUSEETTISEN NEUVOTTELUKUNNAN TOIMINTAKERTOMUS 2021

TUTKIMUSEETTINEN
NEUVOTTELUKUNTA

SISÄLLYS

1. Neuvottelukunnan tavoitteet ja tehtävät	3
2. Hyvän tieteellisen käytännön (HTK) edistäminen	5
2.1. Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK)	5
2.2. Tutkimusetiikan tukihenkilöt	6
2.3. Viestintä ja tiedotus	6
2.4. Tapahtumat	8
3. Hyvän tieteellisen käytännön (HTK) loukkausepäilyjen käsitteleminen	9
3.1. TENKille ilmoitetut HTK-loukkausepäilyt ja todetut loukkaukset	9
3.2. Tutkimusorganisaatioissa todetut HTK-loukkaukset	10
3.3. TENKiltä pyydetyt ja TENKin antamat HTK-lausunnot	12
3.4. TENKin antamien HTK-lausuntojen lyhennelmiä	13
4. Ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi	25
4.1. Ihmistieteiden eettiset toimikunnat ja niiden koordinointi	25
4.2. TENKin antamat lausunnot ihmistieteiden eettisestä ennakoarvioinnista	26
5. Kansainvälinen toiminta	28
6. Henkilöstö ja talous	30
LIITE 1 Tutkimusetiikkaan liittynyt opetus, esitelmät ja pyydetyt puheenvuorot	31
LIITE 2 Tutkimusetiikkaan liittyvät julkaisut, annetut haastattelut ja muut tutkimusetiikkaan liittyvät esiintymiset mediassa	35
LIITE 3 Eettisten toimikuntien ja vastaavien puheenjohtajuudet ja jäsenyydet	37
LIITE 4 Etiikan päivä 2021 – Tutkittavan oikeudet	39
LIITE 5 TENKin ihmistieteiden eettisen ennakoarvioinnin iltapäivä	41

1.

NEUVOTTELUKUNNAN TAVOITTEET JA TEHTÄVÄT

TUTKIMUSEETTINEN NEUVOTTELUKUNTA (TENK) on opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) asettama asiantuntijaelin, joka käsittelee tutkimukseen liittyviä eettisiä kysymyksiä. Sen tehtävänä on edistää hyvää tieteellistä käytäntöä ja ennaltaehkäistä tutkimusvilppiä (Asetus tutkimuseettisestä neuvottelukunnasta 1347/1991). Lisäksi Tutkimuseettisen neuvottelukunnan tehtävänä asetuksen mukaan on 1) tehdä esityksiä ja antaa lausuntoja viranomaisille tutkimuseettisistä lainsäädäntö- ja muista kysymyksistä, 2) toimia asiantuntijaelimenä tutkimuseettisiä ongelmia selvittäessä, 3) tehdä aloitteita tutkimusetiikan edistämiseksi sekä edistää tutkimusetiikkaa koskevaa keskustelua Suomessa, 4) seurata alansa kansainvälistä kehitystä sekä osallistua aktiivisesti kansainväliseen yhteistyöhön ja 5) harjoittaa tutkimuseettisiin kysymyksiin liittyvää tiedotustoimintaa. Tässä toimintakertomuksessa avataan TENKin tehtävien ja tavoitteiden toteutumista vuoden 2021 toiminnassa.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta toteuttaa sille asetettuja tehtäviä takaamalla tutkimuksen eettisyyden ja laadun tutkimusvilpin ennaltaehkäisyllä kaikilla tieteenaloilla, laatimalla kansallisia ohjeistuksia, järjestämällä seminaareja ja edistämällä koulutusta, koordinoimalla ihmistieteiden eettistä ennakoarviointia sekä verkostoitumalla ja vaikuttamalla niin kansallisesti kuin kansainvälisesti. Lisäksi TENK valvoo hyvää tieteellistä käytäntöä seuraamalla ja tilastoimalla hyvän tieteellisen käytännön loukkauksia, antamalla lausuntoja hyvän tieteellisen käytännön loukkausepäilyjen tutkinnasta ja tarjoamalla neuvontaa ongelmatilanteissa. Näiden toimien toteutumista avataan tarkemmin luvuissa 2–6.

OKM asettaa TENKin jäsenet tiedeyhteisön esityksestä kolmivuotiskausiksi. Neuvottelukunnan toimikaudella 1.2.2019–31.1.2022 puheenjohtajana toimi dekaani, professori **Riitta Keiski** Oulun yliopistosta ja varapuheenjohtajana professori **Erika Löfström** Helsingin yliopistosta. Heidän lisäksi neuvottelukunnassa oli kahdeksan muuta jäsentä:

- Johtava tutkija **Kari Hämäläinen**,
Valtion taloudellinen tutkimuskeskus VATT
- Lakiasianjohtaja **Matti Karhunen**,
Teknologian tutkimuskeskus VTT Oy
- Kehitysjohtaja **Leena Liimatainen**,
Jyväskylän ammattikorkeakoulu
- Erityisasiantuntija **Susanna Näreaho**,
Metropolia Ammattikorkeakoulu
- Professori **Riitta Salmelin**, Aalto-yliopisto
- Johtaja **Sirpa Thessler**, Luonnonvarakeskus
- Apulaisprofessori **Alexi Tornio**, Turun yliopisto
- Professori **Risto Turunen**, Itä-Suomen yliopisto

Neuvottelukunnan pysyvänä asiantuntijana toimii kansleri emerita **Krista Varantola** ja sihteerinä TENKin pääsihteeri, dosentti **Sanna-Kaisa Spoo**.

Neuvottelukunta kokoontui vuoden 2021 aikana seitsemän kertaa. Kokoukset järjestettiin koronapandemian takia verkkokokouksina. Vuoden aikana TENKin jäsenet ja sihteeristö verkostoituivat ja esittelivät TENKin toimintaa pitämällä seminaariesitelmää (LIITE 1) sekä julkaisemalla artikkeleita ja antamalla haastatteluita (LIITE 2). TENKin jäsenet toimivat aktiivisesti sekä valtakunnallisissa että paikallisissa eettisissä toimikunnissa ja työryhmissä (LIITE 3).

2.

HYVÄN TIETEELLISEN KÄYTÄNNÖN (HTK) EDISTÄMINEN

2.1. HYVÄ TIETEELLINEN KÄYTÄNTÖ (HTK)

TENKin ennaltaehkäisevä eettinen ohjeistus *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012* (ns. HTK-ohje) antaa kaikille tutkimuksen harjoittajille mallin hyvästä tieteellisestä käytännöstä. Ohjeen tavoitteena on hyvän tieteellisen käytännön edistäminen ja tieteellisen epärehellisyyden ennaltaehkäiseminen tutkimusta harjoittavissa ja tukevissa organisaatioissa, kuten yliopistoissa, ammattikorkeakouluissa ja tutkimuslaitoksissa.

HTK-ohjeen vaikuttavuus perustuu tiedeyhteisön vapaaehtoiseen sitoumukseen noudattaen ohjetta ja edistää tutkimusetiikan periaatteiden tunnetuksi tekemistä. Suomessa ohjetta noudatetaan kaikilla tieteenaloilla, ja siihen ovat sitoutuneet kaikki yliopistot, ammattikorkeakoulut ja lähes kaikki julkisen rahoituksen piirissä olevat tutkimuslaitokset sekä muun muassa Suomen Akatemia, Business Finland ja Valtioneuvoston kanslia. Kaiken kaikkiaan HTK-ohjeen piirissä on arviolta 25 000–30 000 yliopistojen, ammattikorkeakoulujen ja tutkimuslaitosten tutkimusyhteisön jäsentä.

HTK-ohjeen päivitystyössä kiinnitettiin erityistä huomiota palautteeseen, jota oli saatu tiedeyhteisölle suunnatulla kyselyllä keväällä 2021. Palautteessa uuteen painokseen toivottiin muun muassa väliotsikointia, soveltamisalan laajentamista TKI-toimintaan, HTK-terminologian tarkentamista, HTK-loukkausten määritelmien täsmentämistä ja HTK-prosessiin kuluvan ajan lyhentämistä. Myös organisaatioiden HTK-vastuu haluttiin tuoda paremmin esiin tutkijoiden velvollisuuksien rinnalla. Päivitystyö jatkuu vuonna 2022. Tavoitteena on julkaista uudistunut ohje joulukuussa 2022.

Päivitysryhmään kuuluivat TENKin puheenjohtajisto **Riitta Keiski** ja **Erika Löfström** sekä jäsenistöstä **Susanna Näreaho**, **Kari Hämäläinen** ja **Matti Karhunen** sekä pysyvä asiantuntija **Krista Varantola**. Päivitystyötä koordinoivat TENKin sihteeriöstä **Sanna-Kaisa Spoof**, **Iina Kohonen**, **Terhi Tarkiainen** ja **Minna Aittasalo**.

2.2. TUTKIMUSETIIKAN TUKIHENKILÖT

TENK koordinoi vuonna 2017 käynnistämäänsä tutkimuseetiikan tukihenkilötoimintaa. Tukihenkilötoiminnan lähtökohtana on muun muassa tarve vahvistaa kansainvälistyvän tutkijakunnan tietoisuutta suomalaisesta hyvästä tieteellisestä käytännöstä. Vuoden 2021 loppuun mennessä tutkimuseetiikan tukihenkilöjärjestelmässä oli mukana yhteensä 74 tutkimusorganisaatioita ja 146 tukihenkilöä.

Tukihenkilöiden tärkein tehtävä on tarjota oman organisaation henkilökunnalle luottamuksellista neuvontaa tilanteissa, joissa epäillään hyvän tieteellisen käytännön loukkausta. Tukihenkilötoiminnan toivotaan myös madaltavan kynnystä HTK-ilmoituksen tekemiseen vakavissa vilppiepäilyissä.

TENK järjestää vuosittain erilaisia tutkimuseetiikan tukihenkilöille tarkoitettuja koulutuksia ja verkostoitumistilaisuuksia. Vuonna 2021 tutkimuseetiikan tukihenkilökoulutukset ja verkostoitumistilaisuudet järjestettiin maaliskuussa, toukokuussa ja marraskuussa verkkotapahtumina. FM **Päivi Seppälä** toteutti tukihenkilöille työnohjausta syksyllä 2021. Työnohjaukseen osallistui yhteensä 12 tukihenkilöä, jotka tapasivat Zoomissa viisi kertaa. Neuvontatilanteita ei osallistujilla ollut kyseisenä aikana ollut juurikaan, mutta tutkimuseettiset yleiskysymykset puhututtivat runsaasti ja vertaisryhmän merkitys osoittautui suureksi.

TENK toteuttaa vuosittain kyselyn tukihenkilöille. Vuoden 2021 toimintaa kartoittava kysely toteutettiin helmikuussa 2022. Vastausaktiivisuus oli 50 %. Kyselystä kävi ilmi, että tukihenkilöiden tehtäviin oli vuonna 2021 kuulunut erityisesti tutkimuseettistä neuvontaa ja tiedottamista. Varsinaisia HTK-loukkausepäilyjä ja HTK-prosesseja oli heidän kohdalleen osunut melko vähän. Toiminnan kehittämiseen toivottiin TENKiltä muun muassa vertaistuen ja verkostoitumisen kehittämistä. Kyselyn tuloksia käsiteltiin tukihenkilötoiminnan kehittämissuunnitelmassa puheenjohtaja **Erika Löfströmin** johdolla.

2.3. VIESTINTÄ JA TIEDOTUS

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan tehtävänä on harjoittaa tutkimuseettisiin kysymyksiin liittyvää tiedotustoimintaa. TENK viestii ja tiedottaa toiminnastaan sekä tutkimuseetiikkaan liittyvistä ohjeistuksistaan suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi muun muassa omilla verkkosivuillaan, Vastuullisen tieteen verkkosivuilla ja *TENK tiedottaa* -uutiskirjeessään. Lisäksi TENKin jäsenet ja sihteeristö esittelevät ja tekevät TENKin toimintaa sekä tutkimuseettisiä kysymyksiä näkyviksi pitämällä seminaariesitelmää (LIITE 1) ja julkaisemalla artikkeleita sekä antamalla haastatteluita (LIITE 2). TENK järjestää myös erilaisia tiedeyhteisölle suunnattuja asiantuntijatapahtumia (ks. kohta 2.4.).

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan viestinnän vuosi 2021 piti sisällään syvenevää yhteistyötä Vastuullisen tieteen toimijoiden kanssa. Vastuullinen tiede yhdistää Tieteellisten seurain valtuuskunnan (TSV) ja sen yhteydessä toimivien tutkimuksen tukielimien – TENKin, Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan, Avoimen tieteen ja Julkaisufoorumin – toimintoja ja viestintää. Vuonna 2020 edellä mainitut vastuullisen tieteen toimijat perustivat yhteisen sivustoperheen, jonka tavoitteena on edistää luotettavia ja yhteisesti hyväksytyjä tapoja tuottaa, julkaista ja arvioida tutkittua tietoa. Vuonna 2021 Vastuullisen tieteen sivustoperhe vakiinnutti toimintansa.

Syventynyt yhteistyö Vastuullisen tieteen toimijoiden kesken näkyi TENKin ja Vastuullisen tieteen sivustoperheen sivustoilla esimerkiksi entistä monipuolisempana ja aktiivisempana artikkeli- sekä uutistuotantona. Vastuullisen tieteen artikkeleissa käsiteltiin esimerkiksi tutkimuseetiikkaa, tiedeviestintää ja tieteen avoimuutta sekä arviointia. Vastuullisen tieteen artikkeleita ilmestyi yhteensä 23, joista seitsemän oli käännösversioita. Yhteinen sivustoperhe on tukenut toimijoiden keskinäistä yhteistyötä ja edistänyt vastuullisen tieteen sekä tutkimuseetiikan teemojen näkyvyyttä, läsnäoloa ja käyttöä yhteiskunnassa.

Vuonna 2021 TENKin omilla sivuilla ajankohtaisia uutisia ja artikkeleita ilmestyi suomeksi yhteensä 20. Käännösversioita julkaistiin ruotsiksi kolme ja englanniksi viisi. Verkkosivuille lisättiin myös käyttäjiä palvelevia uusia toimintoja, kuten hakupalvelu TENKin antamista lausunnoista, jotka koskevat hyvän tieteellisen käytännön (HTK) loukkausepäilyjä. Lyhennelmät löytyvät hakupalvelusta suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Lyhennelmien toivotaan tarjoavan apua esimerkiksi tutkimuseetiikan opetuksen tueksi.

Kuluneen vuoden aikana TENKin opetusvideoiden kielivalikoima laajeni. Opetuskäyttöön tarkoitettuja piirrosvideoita, jotka esittelevät hyvää tieteellistä käytäntöä ja ihmistieteiden eettistä ennakoarviointia, oli aikaisemmin saatavilla suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Vuonna 2021 videot tulivat saataville myös ranskaksi ja venäjäksi. Käännösten avulla TENK pyrkii palvelemaan entistä paremmin Suomen kansainvälistyvän tutkijakunnan tarpeita.

Opetusmateriaaleja ja niiden kieliversioita hyödynnettiin aktiivisesti vuoden 2021 viestinnässä. Kansainvälisen yleisön keskuudessa opetusvideoiden kieliversiot saivat näkyvyyttä esimerkiksi ENRIO 2021 Congress on Research Integrity Practice -verkkokongressin tapahtuma-alustalla syyskuussa 2021. Opetusvideoiden rinnalle ENRIO-kongressiin tuotettiin yhteistyössä Vastuullisen tieteen toimijoiden ja TSV:n kanssa myös lyhyitä videoita, joissa esiteltiin TENKin, TJNK:n, Avoimen tieteen ja Julkaisufoorumin toimintaa, tavoitteita ja arvoja.

Vuonna 2021 TENK kehitti suomenkielistä sidosryhmäviestintäänsä. Kun Vastuullisen tieteen toimijoiden yhteinen uutiskirje lopetettiin keväällä 2021, aloitti TENK uuden säännöllisesti ilmestyvän uutiskirjeen. *TENK tiedottaa* -kirje lähetetään kaikille TENKin ohjeisiin sitoutuneille organi-

saatioille ja niiden johdolle, tutkimuseettikan tukihenkilöille sekä muille sidosryhmille ja TENKin sähköpostilistalle liittyneille 3–5 kertaa vuodessa. Vuonna 2021 TENK tiedottaa -kirje julkaistiin kesäkuussa, syyskuussa ja joulukuussa. Tiedotteen tarkoituksena on viestiä sidosryhmille TENKin, ja myös laajemmin tutkimuseettikan sekä vastuullisen tieteen, ajankohtaisista aiheista ja asioista.

2.4. TAPAHTUMAT

Maaliskuussa TENK järjesti yhteistyössä kansallisten eettisten neuvottelukuntien kanssa Etiikan päivän 2021 (LIITE 4). Vuosittain järjestettävän seminaarin teemana oli tällä kertaa tutkittavan oikeudet. Etiikan päivän seminaarissa esiintyivät **Riitta Keiski, Iina Kohonen, Helena Eronen, Kari-Matti Piilahti, Maija Miettinen, Peija Haaramo, Olli Carpen, Henriikka Mustajoki, Markus Torvinen, Päivi Topo** ja **Rauna Kuokkanen**.

Koronapandemian takia verkossa järjestetty Etiikan päivä 2021 keräsi ennätysyleisön. Zoom-webinaaria ja YouTuben suoraa lähetystä seurasi yhteensä lähes 500 ihmistä. Päivän teemaa tarkasteltiin niin ihmistieteiden kuin lääketieteen näkökulmasta. Lisäksi seminaarissa keskusteltiin erityisryhmien oikeudesta tulla tutkituiksi, mutta toisaalta myös oikeudesta jäädä tutkimatta. Webinaarin tallenne oli katsottavissa Tieteellisten seurain valtuuskunnan Tiede-tv-kanavalla Youtubessa 14 vuorokauden ajan. Etiikan päivä on tieteen tutkimuseettisiä kysymyksiä monitieteisesti käsittelevä seminaari, joka on koonnut eri tieteenalojen edustajat yhteen jo vuodesta 2011 asti.

Syyskuussa 2021 TENK ja eurooppalainen tutkimuseettikan järjestö ENRIO järjestivät yhteistyössä Aalto-yliopiston kanssa ensimmäisen ENRIO 2021 Congress on Research Integrity Practice -verkkokongressin. Lähes 400 tutkimuseettikan asiantuntijaa kokoontui eurooppalaiseen tutkimuseettikkakongressiin 27.–29.9.2021. Tutkimuseettikan käytännön kysymyksiin keskittyvään kongressiin osallistui asiantuntijoita 32 eri maasta. Tutkimuseettinen koulutus ja hyvän tutkimuskulttuurin kehittäminen olivat vahvasti esillä ENRIO-kongressissa (ks. lisää kongressista luvussa 5).

3.

HYVÄN TIETEELLISEN KÄYTÄNNÖN (HTK) LOUKKAUSEPÄILYJEN KÄSITTELEMINEN

3.1. TENKILLE ILMOITETUT HTK-LOUKKAUSEPÄILYT JA TODETUT LOUKKAUKSET

Vuonna 2021 Suomen yliopistot, ammattikorkeakoulut ja muut HTK-ohjeeseen sitoutuneet tutkimusorganisaatiot ilmoittivat TENKille yhteensä 53 uudesta hyvän tieteellisen käytännön loukkausepäilystä, joista 10 koski ylemmän ammattikorkeakoulutukinnon opinnäytetöitä.

Jokainen yksittäinen epäily selvitettiin HTK-prosessissa siinä organisaatiossa, jossa epäilyn alainen tutkimus tai opinnäytetyö oli tekeillä tai tehty.

TENKille saapuneiden ilmoitusten mukaan vuoden aikana saatettiin päätökseen 38 HTK-prosessia, joista osa oli alkanut jo edeltävinä vuosina. Näistä 31 koski yliopistoissa tai muissa organisaatioissa tutkittuja tapauksia ja seitsemän ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetöitä. YAMK-opinnäytetöistä kahdessa todettiin plagiointi ja yhdessä piittaamattomuus hyvästä tieteellisestä käytännöstä.

Yliopistoissa tai muissa tutkimusorganisaatioissa tutkituista tapauksista viidessä todettiin HTK-loukkaus. Tapauksista kolmessa oli kyseessä vilppi ja kahdessa piittaamattomuus hyvästä tieteellisestä käytännöstä.

Todettujen HTK-loukkausten tapauslyhennelmiä esitetään kohdassa 3.2.

TENKille ilmoitetut HTK-loukkausepäilyt ja todetut HTK- loukkaukset, lkm (suluissa YAMK- opinnäytteitä koskevien ilmoitusten lukumäärä)	2021	2020	2019	2018	2017
Tutkimusorganisaatioiden ilmoitukset uusista HTK- loukkausepäilyistä	53 (10)	43 (2)	34 (13)	40 (16)	21 (0)
Tutkimusorganisaatioissa päätökseen saadut HTK- prosessit, joissa todettiin HTK-loukkaus: vilppi	5 (2)	6 (3)	13 (9)	12 (7)	1 (0)
Tutkimusorganisaatioissa päätökseen saadut HTK-prosessit, joissa todettiin HTK-loukkaus: piittaamattomuus	3 (1)	9 (2)	6 (4)	7 (0)	4 (0)
Tutkimusorganisaatioissa päätökseen saadut HTK- prosessit, joissa ei todettu HTK-loukkausta	21 (3)	24 (0)	22 (6)	15 (0)	17 (0)

Taulukko 1: Tutkimuseettiselle neuvottelukunnalle ilmoitettujen HTK-loukkausepäilyjen ja todettujen HTK-loukkausten lukumäärät vuosittain (suluissa YAMK-opinnäytteitä koskevien ilmoitusten lukumäärä).

3.2. TUTKIMUSORGANISAATIOISSA TODETUT HTK-LOUKKAUKSET

Tapaus 1: Tutkimusidean anastaminen johti päätökseen hyvän tieteellisen käytännön loukkaamisesta vilpin muodossa

Humanistisen alan dosentti A epäili professori B:n ja tämän työryhmän anastaneen dosentti A:n tutkimusidean ja plagioineen tämän tutkimussuunnitelman. Yliopiston suorittamassa esiselvityksessä katsottiin, ettei esiselvitys hälventänyt epäilyä HTK-loukkauksesta, ja siten asiassa käynnistettiin varsinainen tutkinta.

Varsinaisen tutkinnan ja kokonaisarvion perusteella yliopisto päätti, että B oli syyllistynyt hyvän tieteellisen käytännön loukkaamiseen anastamalla toisen tutkijan tutkimusidean. Tutkimusidean anastamisella tarkoitetaan

toisen henkilön tutkimustuloksen, -idean, -havaintojen tai -aineiston oikeudeton esittämistä tai käyttämistä omissa nimissä. Sen sijaan A:n esittämiä plagiointiväitteitä tutkinta ei tukenut.

Lausunnossaan TENK vapautti B:n vilppiepäilystä; ks. TENK 2021:19.

Tapaus 2: Pro gradu -tutkielmassa todettu plagiointi eli luvaton lainaaminen johti huomautukseen vilpistä

Humanistisen alan opiskelija A epäili opiskelija B:n plagioineen A:n vuonna 2017 ilmestynyttä tutkielmaa B:n vuonna 2019 ilmestyneessä pro gradu -tutkielmassa.

Varsinaisen tutkinnan perusteella yliopiston päätelmä oli, että kyseisessä pro gradu -tutkielmassa oli kohtia, joissa ei oltu noudatettu tutkimuseettisiä periaatteita tavalla, jota eettisesti kestävältä tutkimukselta edellytetään. Tutkinnan perusteella asiassa todettiin vilppi tieteellisessä toiminnassa plagioinnin eli luvattoman lainaamisen muodossa.

Tapaus 3: Toisen luoman aineiston luvaton lainaaminen todettiin plagioinniksi

Tekniikan alalla tehdyssä HTK-ilmoituksessa epäiltiin tohtori A:n käyttäneen luvatta tohtori B:n tekstejä ja syyllistyneen siten hyvän tieteellisen käytännön loukkaukseen. Epäilyilmoituksen mukaan A:n teksti sisälsi huomattavan paljon identtistä tekstiä B:n teksteihin verrattuna. Lisäksi A:n epäiltiin myös anastaneen B:n tutkimusidean ja -asettelun.

Päätöksessään yliopisto piti A:n toimintaa moitittavana ja totesi tämän syyllistyneen vilppiin tieteellisessä toiminnassa plagioinnin muodossa.

Tapaus 4: Konferenssijulkaisussa oli loukattu tekijyyttä

Yliopisto sai vuonna 2020 HTK-ilmoituksen, jossa epäiltiin hyvän tieteellisen käytännön loukkausta plagioinnin tai anastamisen ja/tai tekijyyteen tai kirjoittajuuteen liittyvän loukkauksen muodossa tekniikan alalla. Ilmoituksen mukaan kolme diplomityötä oli kopioitu konferenssijulkaisuiksi tekemättä muutoksia. Lisäksi näytti siltä, että epäilty oli lisännyt nimensä ensimmäiseksi konferenssijulkaisuun, vaikka uutta kontribuutiota ei näyttänyt olevan toisen tekijän diplomityöhön verrattuna.

Päätöksessään yliopisto katsoi, että asiassa oli menetelty hyvän tieteellisen käytännön vastaisesti, koska konferenssijulkaisuissa ei oltu viitattu asianmukaisesti diplomitöihin, joihin ne pohjasivat, ja lisäksi konferenssijulkaisujen tekstit olivat täysin kopioituja kyseisistä diplomitöistä. Näiden lisäksi yliopisto katsoi, että konferenssijulkaisujen kirjoittajien järjestys oli ilmoitettu väärin.

Tapaus 5: Tutkimus- ja raportointitoiminnassa havaittiin puutteellinen viittaus

Tekniikan alan tutkijaa A epäiltiin laiminlyönneistä tutkimus- ja raportointityössä sekä oman työyhteisön ja rahoittajien harhauttamisesta. Epäily sisälsi muun muassa epäilyjä dokumentoinnin laiminlyönneistä, tulosten ja tutkimusaineistojen puutteellisesta kirjaamisesta ja säilyttämisestä, itseplagioinnista, asiattomasta muiden tulosten hyödyntämisestä, plagioinnista, tulosten sepittämisestä tai vääristelystä ja tulosten harhaanjohtavasta esittämisestä.

Tutkimusorganisaatio päätti esiselvityksen perusteella, että hyvää tieteellistä käytäntöä oli loukattu HTK-epäilyilmoituksessa esitetyn puutteellisen viittaamisen osalta. Koska A myönsi piittaamattomuuden hyvästä tieteellisestä käytännöstä, ei asiassa aloitettu varsinaista tutkintaa. Häneltä vaadittiin kuitenkin asianmukaisia toimia puutteellisen viittaamisen korjaamiseksi.

Loput vuonna 2021 TENKille ilmoitetuista tutkimusorganisaatioissa todetuista HTK-loukkauksista koskivat ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetöissä todettua plagiointia tai piittaamattomuutta hyvästä tieteellisestä käytännöstä.

3.3. TENKILTÄ PYYDETYT JA TENKIN ANTAMAT HTK-LAUSUNNOT

Vuosi 2021 oli ennätyksellisen vilkas hyvän tieteellisen käytännön loukkaus-epäilyjen ja TENKiltä pyydettyjen sekä TENKin antamien HTK-lausuntojen osalta. Vuonna 2021 TENK vastaanotti 37 uutta hyvän tieteellisen käytännön tutkintaprosessiin liittyvää lausuntopyyntöä.

Näistä seitsemän koski ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä. Lisäksi TENK vastaanotti ensimmäistä kertaa lausuntopyynnön, joka kohdistui ihmistieteiden eettisen toimikunnan antamaan ennakoarviointilausuntoon.

Vuonna 2021 TENK antoi yhteensä 23 lausuntoa. Näistä yksi koski ihmistieteiden eettistä ennakoarviointia (IEEA). IEEA-lausuntolyhennelmä esitetään kohdassa 4.2.

Lausuntopyyntöjen suuresta määrästä johtuen HTK-ohjeen mukainen viiden kuukauden käsittelyaika ylittyi joissain tapauksissa. Ruuhkaa helpottaakseen TENK piti yhden ylimääräisen kokouksen marraskuussa ja vahvisti sihteeristöä yhdellä määrääaikaisella asiantuntijalla.

TENKin vuonna 2021 antamien HTK-lausuntojen lyhennelmiä esitetään kohdassa 3.4.

TENKin lausunnot, lkm (suluissa YAMK- opinnäytteitä koskevien lausuntopyyntöjen ja lausuntojen lukumäärä)	2021	2020	2019	2018	2017
Vastaanotetut HTK- prosessiin liittyneet uudet lausuntopyynnöt	37 (7)	14 (2)	23 (10)	16 (2)	9 (0)
Annetut HTK-prosessiin liittyneet lausunnot; mukana myös eri lausuntopyyntöjä kuin ed. kohdassa	22 (0)	13 (0)	22 (12)	9 (0)	10 (0)
Muut kuin HTK- prosesseihin liittyneet asiantuntijalausunnot	1	7	1	2	1

Taulukko 2: Tutkimuseettisen neuvottelukunnan lausuntojen lukumäärä vuosittain (suluissa YAMK-opinnäytteitä koskevien lausuntopyyntöjen ja lausuntojen lukumäärä).

3.4. TENKIN ANTAMIEN HTK-LAUSUNTOJEN LYHENNELMIÄ

Lausunto 1 (TENK 2021:1): Tietokirjan plagiointiepäilyyn esiselvitys ei perustunut HTK-ohjeeseen

Joukko tutkijoita epäili professori A:n ja dosentti B:n julkaiseman humanistisen alan tietokirjan sisältävän plagiointia ja niin sanottua itsensä plagiointia. Yliopisto päätti esiselvityksessään A:n ja B:n syyllistyneen piittaamattomuuteen hyvästä tieteellisestä käytännöstä, mutta teko ei kuitenkaan vakuudeltaan yltänyt plagiointiin. Teoksen uudelleenjulkaisuluonteeseen vuoksi ei tapauksessa myöskään todettu itsensä plagiointia. Lausuntopyynnössään TENKille tutkijat toivat esiin tyytymättömyytensä suoritettuun HTK-prosessiin, ja he myös kiistivät esiselvityksen keskeiset tulokset.

Lausunnossaan TENK katsoi, että plagiointiepäilyyn liittyen esiselvitys ei ollut ollut riittävän kattava eikä se ollut perustunut HTK-ohjeeseen. Näin ollen TENKin mukaan yliopiston oli käynnistettävä asiassa varsinainen tutkinta, koska epäilyä vilpistä tieteellisessä toiminnassa ei oltu täysin voitu sulkea pois. Lisäksi jatkossa yliopiston olisi ohjeistettava HTK-prosessiin nimetyt esiselvittäjät tukeutumaan HTK-ohjeeseen. Ohje sitoo tietokirjoja kirjoittavia tutkijoita teosten tieteellisyyden asteesta tai julkaisumuodosta riippumatta.

Lausunto 2 (TENK 2021:2): Väitöskirjan ohjaajat eivät olleet syllistyneet HTK-loukkaukseen tekijyyteen liittyvässä kiistassa

Erään yliopiston luonnontieteen alan (biolääketiede) tohtorikoulutettava X epäili, että hänen väitöskirjansa ohjaajina toimineet professori A ja tutkijatohtori B olivat manipuloineet artikkelien tekijälistaa muun muassa sisällyttämällä kirjoittajiksi henkilöitä, joiden kontribuutio ei riitä kirjoittajuuteen. Epäily liittyi neljään yhteisartikkeliin sekä yhteen julkaisemattomaan käsikirjoitukseen. X oli itse kirjoittajana kahdessa artikkelissa ja käsikirjoituksessa ja katsoi, että hänet olisi tullut lisätä myös muiden artikkelien kirjoittajaluetteloon.

X oli tyytymätön yliopiston päätökseen, jonka mukaan asiassa ei ollut syllistytty HTK-loukkaukseen.

TENKin ohjeiden mukaan tekijyyttä koskevat periaatteet on sovittava tutkimushankkeessa ennen tutkimuksen aloittamista kaikkien osapuolten kesken. Sopimusta tulee tarkistaa ja täydentää hankkeen edetessä. Vastuu sopimisesta on projektin johtajalla tai hankkeen vastuullisella tutkijalla.

Tekijyyden manipulointi on HTK-ohjeessa yksi esimerkki vastuuttomasta menettelystä, joka vakavimmillaan voi olla HTK-loukkaus. Muiden tutkijoiden osuuden vähättelyä julkaisuissa voi HTK-ohjeen mukaan tarkastella myös piittaamattomuutena hyvästä tieteellisestä käytännöstä. Jotta tällaisessa tapauksessa voitaisiin todeta HTK-loukkaus, tulisi epäillyn tutkijan toiminnan osoittaa törkeää laiminlyöntiä ja holtittomuutta tutkimuksen teon eri vaiheissa.

TENKin näkemyksen mukaan asia oli selvitetty esiselvityksen aikana perusteellisesti ja tieteenalakohtaiset vakiintuneet käytänteet huomioiden. Jokaisen ilmoituksessa mainitun artikkelin osalta kirjoittajalistan laatimiseen vaikuttaneet seikat olivat tulleet riittävällä tavalla selvitettyiksi eikä epäiltyjen toiminta osoittanut sellaista törkeää huolimattomuutta tai holtittomuutta tutkimuksen teon eri vaiheissa, että HTK-loukkauksen tunnusmerkit olisivat täyttyneet.

Lausunto 3 (TENK 2021:3): Väitöskirjassa ollut virhe oli yksittäistä lähdeluettelomerkintää suurempi, mutta ei niin vakava, että kyseessä olisi ollut HTK-loukkaus. Korjaavat toimet olivat riittävät.

A epäili, että B:n humanistisen alan väitöskirja sisälsi virheellistä tietoa ja väärin merkityn lähdeviitteen, minkä vuoksi väitöskirja olisi poistettava saata-vilta. Yliopisto suoritti asiassa esiselvityksen, jonka mukaan lähdeluettelossa oli virhe, mutta se ei ollut niin merkittävä, että väitöskirja olisi tullut arvioida uudelleen. B ei myöskään ollut loukannut hyvää tieteellistä käytäntöä. B oli ollut yhteydessä kirjastoon, jotta virhe saatiin korjatuksi väitöskirjaan.

A oli tyytymätön päätökseen, jonka mukaan asiassa ei ollut syllistytty HTK-loukkaukseen ja vaati väitöskirjan hylkäämistä.

TENK yhtyi A:n näkemykseen, että kyseessä oli yksittäistä lähdeluettelomerkintää suurempi virhe, mutta piti kuitenkin uskottavana B:n antamaa

selitystä, jonka mukaan kyseessä oli ollut teknisluontoinen havaintovirhe, joka kertautui tutkimustekstin eri osissa. Kyseessä ei TENKin näkemyksen mukaan ollut sellainen törkeä laiminlyönti tai holtittomuus, joka olisi antanut aiheen tarkastella asiaa HTK-loukkauksena.

TENKin näkemyksen mukaan asian korjaamiseksi tehdyt toimet olivat riittäviä. TENK katsoi kuitenkin, että myös väitöskirjan sähköisiin versioihin oli lisättävä ilmoitus tehdystä korjauksesta.

Lausunto 4 (TENK 2021:4): Samaa aihepiiriä käsittelevään tutkimukseen viittaamatta jättäminen pro gradu -tutkielmassa ei ollut HTK-loukkaus

A epäili B:n plagioineen tekniikan alan pro gradu -tutkielmassaan hänen vuonna 2007 julkaistua opinnäytetyötään. A:n mukaan B:n tutkielman otsikko, päätutkimustehtävä ja osa sisällöstä olivat hyvin samanlaisia kuin hänen saman alan tutkielmassaan. A:n mukaan hänet tulisi mainita työn toisena tekijänä. Yliopisto suoritti asiassa esiselvityksen, jonka mukaan tutkielmassa ei ollut plagiontia.

Kun arvioidaan, onko hyvän tieteellisen käytännön loukkaus tapahtunut, tulee arvioinnissa soveltaa tapahtuma-aikana voimassa ollutta HTK-ohjetta. Nyt tarkastelussa oleva epäily plagiointi oli A:n mukaan tapahtunut vuonna 2011. Tapauksessa tuli siis tältä osin soveltaa TENKin HTK-ohjetta vuodelta 2002.

Ohjeen mukaan luvattomalla lainaamisella (plagiarism) tarkoitetaan vakavinta HTK-loukkauksen muotoa, vilppiä tieteellisessä toiminnassa. Se on jonkun toisen julkituoman tutkimussuunnitelman, käsikirjoituksen, artikkelin tai muun tekstin tai sen osan esittämistä omanaan.

Jotta plagiointivilppi todettaisiin HTK-prosessissa tapahtuneen, on teon sekä täytettävä plagioinnin eli luvattoman lainaamisen tunnusmerkit että oltava tahallinen ja tiedeyhteisöä tietoisesti harhauttava.

Muiden tutkijoiden osuuden vähättely julkaisuissa voi HTK-ohjeen mukaan olla myös piittaamattomuutta hyvästä tieteellisestä käytännöstä. Jotta tällaisessa tapauksessa voitaisiin todeta HTK-loukkaus, tulisi epäillyn tutkijan toiminnan osoittaa piittaamattomuuden tunnusmerkkien lisäksi törkeää laiminlyöntiä ja holtittomuutta tutkimuksen teon eri vaiheissa.

TENKin näkemyksen mukaan yksittäiseen samaa aihepiiriä käsittelevään tutkimukseen viittaamatta jättäminen ei ole sellaista HTK-ohjeessa kuvattua vilppiä tai piittaamattomuutta, joka täyttäisi HTK-loukkauksen tunnusmerkit.

Asiassa ei tuotu muutoinkaan esiin mitään sellaista B:n toimintaan liittyvää törkeää laiminlyöntiä tai holtittomuutta, joka antaisi aiheen tarkastella asiaa HTK-loukkauksena. Näin ollen TENK yhtyi esiselvittäjän näkemykseen, jonka mukaan kyseessä ei ollut HTK-loukkaus.

Lausunto 5 (TENK 2021:5): Yhteisartikkelissa oli viitattu puutteellisesti ja epäasiallisesti kirjoittajan aiempiin yhteisjulkaisuihin. Plagiointivilpin tunnusmerkit eivät kuitenkaan täyttyneet.

Professori A epäili, että tekniikan alan tutkija B oli plagioinut yhteisartikkelissa kirjan lukua ja merkinnyt X:n artikkelin ensimmäiseksi kirjoittajaksi ilman tämän suostumusta. Yliopisto suoritti asiassa varsinaisen tutkinnan TENKin lausunnon 2019:18 saatuaan. Varsinaisessa tutkinnassa kävi ilmi, että asiaan liittyi yhteensä neljä julkaisua, jotka kaikki käsittelivät samoja tutkimustuloksia. B oli kirjoittajana kaikissa neljässä julkaisussa. X:ää ei tavoitettu varsinaisen tutkinnan yhteydessä.

Rehtorin päätöksen mukaan B oli syyllistynyt sekä piittaamattomuuteen hyvästä tieteellisestä käytännöstä että plagiointiin. HTK-loukkauksen seuraamusten korjaamiseksi rehtori päätti, että yliopisto on yhteydessä kustantajiin sekä artikkelin että kirjan luvun poistamiseksi julkaisukanavasta.

Yhteisartikkelin kansakirjoittaja C oli tyytymätön rehtorin päätökseen olla yhteydessä kustantajaan ja pyysi TENKin lausuntoa asiasta. TENK on käsitellyt asiaa lausunnossaan TENK 2021:22.

TENKin näkemyksen mukaan artikkelissa oli viitattu puutteellisesti ja epäasiallisesti aikaisempiin tutkimustuloksiin. Plagiointivilpin tunnusmerkit eivät kuitenkaan täyttyneet, sillä B oli kirjoittajana jokaisessa asiavyyhtiin liittyvässä artikkelissa. Todettua vilppiä ei näin ollen voinut käyttää perusteena artikkelin poistamiseksi julkaisukanavasta.

TENK antoi samasta rehtorin päätöksestä myös toisen lausunnon (TENK 2021:22).

Lausunto 6 (TENK 2021:6): Myös käänösversioiden tekijälista tuli korjata. Rehtorin päätöksessä olisi tullut nimetä HTK-loukkaukseen syyllistyneiden nimet.

Tutkija A epäili, että tutkijat B, C ja D olivat syyllistyneet piittaamattomuuteen hyvästä tieteellisestä käytännöstä, kun he eivät maininneet häntä kasvatustieteen alan hankeraportin pohjalta laaditun käsikirjan toimittajalistauksessa. A oli osallistunut käsikirjan suunnitteluun, mutta jättäytynyt pois hankkeesta ennen käsikirjan julkaisua. Yliopisto antoi asiassa ensimmäisen päätöksensä maaliskuussa 2017. Päätöksen mukaan kyse ei ollut HTK-asiasta eikä esiselvitystä käynnistetty.

TENK antoi tästä päätöksestä A:n pyynnöstä 1. lausunnon (TENK 2018:3), jonka mukaan yliopiston tuli käynnistää asiassa HTK-prosessin mukainen esiselvitys.

Esiselvityksen mukaan HTK-loukkausta ei ollut tapahtunut. A oli tyytymätön päätökseen ja pyysi TENKiltä 2. lausunnon (TENK 2019:19). Lausunnossaan TENK katsoi, että yliopiston oli suoritettava HTK-ohjeen mukainen

varsinainen tutkinta. TENK myös piti moitittavana HTK-epäilyn käsittelyyn yliopistossa kulunutta huomattavan pitkää aikaa.

Varsinaisen tutkinnan perusteella rehtori teki asiassa kaksi päätöstä. 1. päätöksessä todettiin, että tapauksessa oli rikottu hyvää tieteellistä käytäntöä. Päätöksen mukaan A olisi tullut mainita hankeraportin kokoamisessa mukana olleena henkilönä. Päätöksessä ei kuitenkaan täsmennetty, kuka tai ketkä HTK-loukkaukseen olivat syylistyneet. 2. päätöksen mukaan A tuli merkitä yhdeksi käsikirjan kokoajaksi. Lisäksi julkaisuun tuli lisätä merkintä, jossa viitataan em. rehtorin päätökseen.

A pyysi lausuntoa TENKiltä siitä, onko yliopisto menettänyt HTK-prosessissa virheellisesti jättäessään päätöksessään nimeämättä HTK-loukkaukseen syylistyneen tahon tai tahot. Lisäksi A pyysi TENKiä vahvistamaan näkemyksensä siitä, että hänet tulee lisätä myös käsikirjan käännösversioiden tekijäksi.

TENKin näkemyksen mukaan HTK-prosessin päätöksessä tulee todeta mahdollinen piittaamattomuus tai vilppi. Tämän lisäksi päätöksessä on todettava, kuka tai ketkä HTK-loukkaukseen ovat syylistyneet, jotta loukkauksesta mahdollisesti aiheutuvat seuraamukset kohdistuvat oikeisiin tahoihin. TENKin näkemyksen mukaan A:n nimi tuli merkitä myös kaikkiin teoksen käännösversioihin yhtenä julkaisun kokoajista. Julkaisuihin tuli lisätä merkintä, jossa viitataan rehtorin asiassa antamaan päätökseen.

Lausunto 9 (TENK 2021:9): Kanssakirjoittaja ei voinut jälkikäteen kyseenalaistaa yhteisartikkelin kirjoittajajärjestystä

Professori A:n tekemän HTK-ilmoituksen mukaan luonnontieteellisen alan apurahatutkija B olisi syylistynyt tekijyyden manipulointiin saamalla itsensä 1. kirjoittajaksi usean kirjoittajan tieteelliseen yhteisartikkeliin. Asiakirjoista kävi ilmi, että A oli toiminut B:n väitöskirjaohjaajana. Lausuntopyyntössään A osoitti tyytymättömyytensä yliopiston päätökseen, jonka mukaan B ei ollut syylistynyt HTK-loukkaukseen.

Launnonssaan TENK totesi, että A oli hyväksynyt sen, että hänen nimensä oli yhdessä B:n nimen kanssa kyseisen yhteisartikkelin kirjoittajaluettelossa. Näin ollen A ei voinut jälkikäteen kyseenalaistaa B:n kirjoittajuutta tai kirjoittajajärjestystä kyseisessä artikkelissa. Yliopiston katsottiin tutkineen asian TENKin ohjeiden mukaisesti.

Yleisellä tasolla TENK totesi, että tiedelehdissä julkaistavien yhteisartikkeleiden kirjoittajien tulee yhdessä hyväksyä sekä artikkelin sisältö että se, keiden nimet merkitään kirjoittajaluetteloon. Asiasta tulee TENKin ohjeistuksen mukaan saavuttaa yhteisymmärrys viimeistään siinä vaiheessa, kun käsikirjoitus lähetetään arvioitavaksi kyseiseen julkaisuun. Kirjoittajuuksista tulee näin ollen sopia etukäteen, ja vastuu sopimisesta on ennen muuta ao. tutkimusryhmän johtajalla tai hankkeen vastuullisella tutkijalla.

Lausunto 10 (TENK 2021:10): Organisaatio jääviys- ja HTK-loukkausepäilyjen kohteena

Tekniikan alan professori A epäili yliopisto X:n johdon syyllistyneen hänen tutkimusideoidensa ja -suunnitelmiansa anastamiseen. A:n mukaan he olisivat kieltäneet X:n henkilökuntaa laatimasta uusia yhteisartikkeleita hänen kanssaan, koska hän ei enää ollut X:n työntekijä. A ei kuitenkaan ollut tuonut ilmoituksessaan esille, että anastusta olisi käytännössä tapahtunut tai että epäillyt olisivat syyllistyneet muihin HTK-loukkauksiin.

Lausunnonaan TENK katsoi, että julkaistaessa sellaisia tieteellisiä käsi-kirjotuksia, joiden synnyssä A:lla oli ollut merkittävä tieteellinen panos, on työnantajan direktio-oikeutta käytettäessä noudatettava hyvää tieteellistä käytäntöä. Lisäksi TENK totesi, että HTK-loukkaukseen voi syyllistyä vain nimeltä mainittu henkilö, ei organisaatio.

Lausuntopyynnössään A myös katsoi, että X:n vararehtori olisi ollut jäävi tekemään päätöksiä HTK-prosessissa, koska siinä oli epäiltynä hänen lähiesimiehensä eli rehtori. Tästä asiasta TENK linjasi myös yleisellä tasolla siten, että jos tutkimusorganisaation johtoon kohdistuu HTK-loukkausepäily, on erittäin tärkeää varmistaa HTK-prosessien toimintaedellytykset, kuten päätöksenteko. Tällöin tutkijoiden tai asian muiden osapuolten oikeusturva ei vaarannu. TENK katsoi, että kyseinen HTK-prosessi oli suoritettu TENKin ohjeiden mukaisesti.

Lausunto 11 (TENK 2021:11): Kiitoksen poisjättäminen väitöskirjan esipuheesta ei ollut HTK-loukkaus

Professori A oli toiminut luonnontieteellisen alan väitöskirjatutkija B:n väitöskirjan ohjaajana ja kanssakirjoittajana kaikissa B:n väitöskirjan erillis-julkaisuissa. Lisäksi B oli tehnyt väitöskirjansa yhteenveto-osuuteen A:n ehdottamat korjaukset. Tästä syystä A katsoo, että hänet olisi tullut huomioida kyseisen väitöskirjan esipuheessa. Koska näin ei ollut, A oli tehnyt B:stä HTK-loukkausepäilyilmoituksen. A oli tyytymätön, koska yliopisto ei sen perusteella käynnistänyt esiselvitystä.

Yliopiston päätöksen mukaan B oli voinut itse päättää, ketä ja millä keinoin hän oli väitöskirjansa esipuheessa kiittänyt. Vaikkakin oli poikkeuksellista, ettei väittelijä tässä yhteydessä maininnut väitöskirjansa ohjaajaa, HTK-prosessi voitiin jättää käynnistämättä, koska kyseessä ei ollut HTK-loukkaus. Lausunnonaan TENK yhtyi yliopiston näkemykseen.

Lausunto 13 (TENK 2021:13): Opettajien toiminta kurssilla ei vaatinut eettistä ennakoarviointia. Rehtori sai siirtää tapauksen arvioinnin yliopiston tutkintolautakunnan käsittelyyn.

A:n mukaan yliopiston kauppatieteiden alan opettajat B ja C olivat käyttäneet lainvastaista tehtävänantoa kurssitehtävässä. Epäilyn mukaan tehtävän

suorittaminen edellytti opiskelijalta hänen yksityisyyteensä kuuluvien asioiden paljastamista. A:n näkemyksen mukaan opettajien olisi tullut pyytää opiskelijoilta tietoon perustuva suostumus. Opettajilla ei hänen mukaansa myöskään ollut eettisen toimikunnan lupaa tehdä psykologiaa mittaavaa ja testaavaa tutkintaa, kyselyä tai tiedonkeruuta.

Yliopiston rehtori päätti jättää esiselvityksen käynnistämättä katsoen, että yliopiston opetusta koskevat päätökset ja opetustoiminta eivät kuulu HTK-ohjeen soveltamisalaan. A oli tyytymätön rehtorin päätökseen ja pyysi TENKin näkemystä asiasta.

Tutkimuksen ja opetuksen vapaus kuuluvat yliopistojen autonomian piiriin eikä TENKillä ole toimivaltaa opetuksen sisältöön liittyvissä kysymyksissä. Tutkijoiden on kuitenkin noudatettava hyvää tieteellistä käytäntöä toimiessaan opettajina ja ohjaajina. Käytännöt koskevat tutkimustoiminnan ohella opetusmateriaaleja.

Saatuun A:n ilmoituksen yliopisto oli selvittänyt, että kyse oli kurssiin liittyvästä opintosuorituksesta, ei tiedonkeruusta tutkimustarkoituksiin. Näin ollen toiminta ei ole kuulunut ennakoarvioinnin osalta TENKin ohjeiden soveltamisalaan.

TENKin näkemyksen mukaan rehtori oli käyttänyt HTK-ohjeen hänelle suomaan harkintavaltaa siinä, millaisen perustellun syyn vuoksi HTK-esiselvitys voidaan jättää käynnistämättä ja siirtää asia toiseen prosessiin käsiteltäväksi, tässä tapauksessa yliopiston tutkintolautakunnan käsittelyyn.

Lausunto 15 (TENK 2021:15): Vertaisarvioimattoman artikkelin käytössä terveystestin markkinointiin todettiin vilppi. Asian selvittäneessä HTK-prosessissa noudatettiin HTK-ohjetta.

Lääkäri A oli kohdistanut epäilynsä lääketieteellisen alan yhteisartikkelin kirjoittajiin, yliopisto X:n tutkijoihin B ja C. Heidän epäiltiin käyttäneen kyseistä vertaisarvioimatonta artikkelia perustelemaan terveystestin tieteellistä validaatiota. X:n asiassa käynnistämän HTK-prosessin kuluessa B ja C julkaisivat kiistanalaisen artikkelin kanssa olennaisin osin samansisältöisen artikkelin, joka puolestaan läpäisi vertaisarvioinnin.

Varsinaisen tutkinnan perusteella X:n rehtori oli päättänyt, että B ja C olivat syyllistyneet useisiin HTK-loukkauksiin. Näitä olivat vilppi, joka ilmeni havaintojen vääristelynä sekä piittaamattomuus, jossa kyseessä oli tutkimustulosten tai käytettyjen menetelmien huolimaton ja siten harhaanjohtava raportointi. Epäiltyjen todettiin syyllistyneen myös yleisön harhauttamiseen oman tutkimuksensa suhteen.

Sen sijaan näytetutkimuksen vaatiman eettiseen ennakoarvioinnin osalta HTK-loukkausta ei todettu. Koska rehtorin mukaan ainoastaan B:llä ja C:llä oli ollut kokonaisvastuu ja käsitys tutkimuksen toteuttamisesta, ei kiistanalaisten yhteisartikkeleiden muiden kanssakirjoittajien katsottu olleen osallisia

HTK-loukkauksessa. B ja C kiistivät HTK-loukkaukset lausuntopyynnössään TENKille. Heidän mukaansa ilmoituksen taustalla vaikutti tieteellinen kiista heidän ja A:n välillä.

Lausuntopyynnössä kyseenalaistettiin HTK-tutkintaryhmän asiantuntemus ja esitettiin epäily sen jäsenten jääviyksistä liittyen kaupalliseen kilpailutilanteeseen heidän sekä B:n ja C:n välillä. TENK arvioi tutkintaryhmän toiminnan kuitenkin asianmukaiseksi. Lausuntonsa johtopäätöksenä TENK totesi, että yliopisto oli suorittanut kyseisen HTK-prosessin TENKin ohjeiden mukaisesti. Lausunnonpyytäjien tieteellisiksi kiistoiksi nimeämiin kysymyksiin TENK ei ottanut kantaa.

Lausunto 16 (TENK 2021:16): Tilaustutkimuksen raportissa todettiin plagiointi ja kehoitettiin nimeämään osalliset

Yritys X epäili, että yrityksen A tekemän tekniikan alan tilaustutkimuksen raportissa oli paisuteltu kirjoittajaluetteloa, syyllistetty plagiointiin ja laiminlyöty siihen osallistuneiden nimeäminen sekä vääristelty tutkimustuloksia. Lisäksi yritys X epäili työryhmän asiantuntemusta ja HTK-prosessin asianmukaisuutta yrityksen A toteuttamassa varsinaisessa tutkinnassa.

Yrityksen A toimitusjohtajan varsinaiseen tutkintaan perustuvassa päätöksessä todettiin, että HTK-loukkaus plagioinnin osalta oli tapahtunut. Päätöksessä ei kuitenkaan nimetty plagiointiin osallisia, vaikka TENK oli esittänyt sitä jo aiemmassa lausunnossaan. Toimitusjohtajan päätöksen mukaan muuta yrityksen X epäilemää hyvän tieteellisen käytännön vastaista toimintaa ei tapahtunut. Puutteita ei myöskään todettu varsinaisen tutkintaryhmän asiantuntemuksessa tai HTK-prosessissa.

TENK totesi plagioinnin eli HTK-loukkauksen tapahtuneen ja antoi yritykselle A uuden kehotuksen nimetä siihen osalliset. Muita yrityksen X epäilemiä HTK-loukkauksia TENK ei todentanut. TENK kuitenkin kehotti yritystä A kiinnittämään jatkossa huomiota hankkeiden vastuunjakoon ja kirjoittajuudesta sopimiseen sekä antoi huomautuksen varsinaisessa tutkinnassa ilmenneistä pienistä puutteista, joilla ei ollut merkitystä HTK-prosessin lopputuleman kannalta.

Lausunto 17 (TENK 2021:17): Väitöskirjan ohjaaja ei vaikeuttanut väitöstyötä epäasiallisesti

Yliopiston humanististen tieteiden tohtorikoulutettava X epäili väitöskirjansa ohjaajana toiminutta professori A:tä väitöstyönsä epäasiallisesta vaikeuttamisesta. X:n mukaan A oli kyseenalaistanut hänen työnsä pätevyyttä ja ehdottanut väitöskirjan osajulkaisuksi tarkoitettuun käsikirjoitukseen sellaisia muutoksia, että ne vaikeuttivat ja viivästyttivät sen julkaisemista. Yliopisto teki päätöksen, jonka mukaan A:n toiminnassa ei ollut kyse X:n epäilemästä HTK-loukkauksesta, vaan väitöskirjan ohjaukseen kuuluvasta kriittisestä arvioinnista, jonka

tarkoituksena oli ollut edistää X:n väitöstyötä. X oli tyytymätön yliopiston päätökseen ja pyysi lausuntoa TENKiltä.

TENK ei lausunnossaan ottanut kantaa osapuolten välisiin näkemuseroihin väitöstyön pätevydestä, koska tieteelliset tulkinta- ja arviointierimielisyydet ovat osa tieteellistä keskustelua eivätkä loukkaa hyvää tieteellistä käytäntöä. TENK perusti lausuntonsa HTK-ohjeen kohtaan, jonka mukaan tutkimustyössä voi esiintyä muita vastuuttomia menettelyjä, joista yksi esimerkki on toisen tutkijan työn ”muu epäasiallinen vaikeuttaminen”. Ohjeen mukaan tällaiset menettelyt voivat vakavimmillaan täyttää HTK-loukkauksen tunnusmerkit. TENKin käytössä olleen aineiston perusteella ei voinut päätellä, että A olisi syyllistynyt tällaiseen menettelyyn. TENK yhtyi näin ollen yliopiston päätökseen, että kyseessä ei ollut HTK-loukkaus.

Lausunto 18 (TENK 2021:18): Artikkelin lähteiden käyttö oli vastuutonta, mutta ei rikkonut HTK:ta. TENK ei lausunut ennakoivasti väitöskirjan sisällöstä.

A epäili, että oikeustieteen alan tohtorikoulutettava B oli ilmoittanut väitöskirjansa aiheen harhaanjohtavasti ja näin saanut tutkimusluvan salassa pidettäviin aineistoihin. B oli julkaissut artikkelin, jossa ei kertonut, että se perustui tutkimusluvan avulla saatuun aineistoon. A oli selvittänyt, että hän oli ilmoittanut tutkimuslupahakemuksessa A:n näkemyksen mukaan eri aiheen kuin mitä B hänen näkemyksensä mukaan tutki. A epäili myös, että B oli samalla tavoin johtanut rahoittajaa harhaan apurahahakemuksessaan ja että B:n ohjaajana toiminut emeritusprofessori C oli antanut B:lle puoltavia lausuntoja tietoisena tämän toiminnasta. Yliopisto suoritti asiassa esiselvityksen, jonka mukaan HTK:ta ei oltu loukattu. A oli tyytymätön päätökseen ja pyysi TENKin lausuntoa asiasta.

Lausunnossaan TENK totesi yleisellä tasolla, että tutkijan vastuulla on huolehtia siitä, että hän käyttää luvanvaraisesti hankkimaansa tutkimusaineistoa siihen tarkoitukseen, johon hän on lupaa anonut ja johon se on myönnetty. B oli tutkimuslupahakemuksissaan ilmoittanut, että hän tulee käyttämään aineistoa väitöstutkimuksessaan, joka käsittelee aihetta X. Tähän tarkoitukseen hän on myös saanut tutkimusluvut. TENKin näkemyksen mukaan B:n olisi tullut tuoda esiin, että artikkelissa hyödynnetään tutkimusluvalla saatua aineistoa. B oli kuitenkin selventänyt lähteiden käyttöönsä julkaisun myöhemmässä, artikkelista alkaneessa keskustelussa.

Tältä osin TENK katsoi, että B:n toimintaa voitiin pitää vastuuttomana. Se ei kuitenkaan ollut sillä tavoin törkeää tai holtitonta, että sen voisi katsoa olevan HTK-ohjeessa määriteltyä vilppiä tai piittaamattomuutta HTK:sta.

Koska HTK-prosessissa tulee tarkastella tapahtumia ennen epäilyilmoituksen jättämistä, ei TENK lausunut ennakoivasti B:n väitöskirjan sisällöstä ja esimerkiksi siitä, miten em. aineistoja tullaan väitöskirjassa käyttämään.

Yleisellä tasolla TENK katsoi, että tutkimusaiheen tarkentuminen ja uudelleen rajaaminen väitösprosessin aikana on varsin tavanomaista eikä itsessään riko HTK:ta. Esiselvityksen yhteydessä B oli ilmoittanut, että tulee sisällyttämään artikkelin osaksi tätä aihetta käsittelevänä väitöskirjaansa. Esiselvityksen mukaan käyttö olisi tällöin asianmukaista. TENK yhtyi tähän näkemykseen.

Lausunto 19 (TENK 2021:19): HTK-prosessissa todetun anastuksen perustelut eivät olleet riittävät

Yliopisto tutki ilmoituksen, jonka mukaan humanistisen alan professori A:n ja hänen työryhmänsä laatimassa hankehakemuksessa olisi syyllistytty saman tieteenalan dosentti B:n tutkimussuunnitelman plagiointiin ja tutkimusidean anastamiseen. Yliopiston rehtori teki asiassa varsinaisen tutkinnan perusteella päätöksen, jonka mukaan A olisi syyllistynyt B:n tutkimusidean anastamiseen.

TENK vastaanotti A:n lausuntopyynnön, jonka mukaan HTK-loukkauksenväitteitä ei oltu näytetty toteen eikä HTK-tutkinnassa oltu noudatettu TENKin ohjeita.

Lausunnonaan TENK linjasi, että koska anastus on HTK-loukkauksena äärimmäisen vakava, sen perusteluiden täytyy olla kiistattomat. Koska näin ei tässä tapauksessa ollut, yliopiston päätöksestä poiketen TENK katsoi, että A ei ollut syyllistynyt anastamiseen. A:n olisi kuitenkin pitänyt informoida B:tä kiistanalaisesta hankehakemuksesta. Suoritettussa HTK-prosessissa oli ollut puutteita muun muassa osapuolten kuulemisessa.

Lausunto 21 (TENK 2021:21): Jääviydestä HTK-prosessin päätöksenteossa

TENK vastaanotti professori A:n lausuntopyynnön, jossa ilmaistiin tyytymättömyys yliopiston tapaan käsitellä HTK-loukkausepäily. A:n epäily oli kohdistunut johtaja B:hen, koska B ei ollut kuullut A:ta esiselvityksen yhteydessä. A esitti myös, että rehtori C olisi ollut intressijäävi tekemään päätöksiä kyseisessä A:ta koskevassa asiassa.

HTK-ohjeen mukaan yksi keskeisistä hyvän tieteellisen käytännön lähtökohdista on se, että tutkijat pidättäytyvät kaikista tieteeseen ja tutkimukseen liittyvistä päätöksentekotilanteista, jos on syytä epäillä heidän olevan esteellisiä. Jääviys ei ole kuitenkaan HTK 2012 -ohjeen mukainen HTK-loukkaus. TENKin mukaan C oli oman harkintansa mukaan voinut joko jäädä tai jättää jääväämättä itsensä tässä A:n käynnistämässä HTK-prosessissa, koska siinä käsiteltävä epäily ei kohdistunut häneen.

TENK totesi, että B ei ollut syyllistynyt HTK-loukkaukseen, ja että X oli suorittanut HTK-prosessin TENKin ohjeiden mukaisesti.

Lausunto 22 (TENK 2021:22): Yhteisartikkelissa oli viitattu puutteellisesti ja epäasiallisesti kirjoittajan aiempiin yhteisjulkaisuihin. Plagiointivilpin tunnusmerkit eivät kuitenkaan täyttyneet.

Professori A epäili, että tekniikan alan tutkija B oli plagioinut yhteisartikkelissa kirjan lukua ja merkinnyt X:n artikkelin ensimmäiseksi kirjoittajaksi ilman tämän suostumusta. Yliopisto suoritti asiassa varsinaisen tutkinnan TENKin lausunnon 2019:18 saatuaan. Varsinaisessa tutkinnassa kävi ilmi, että asiaan liittyi yhteensä neljä julkaisua, jotka kaikki käsittelivät samoja tutkimustuloksia. B oli kirjoittajana kaikissa neljässä julkaisussa. X:ää ei tavoitettu varsinaisen tutkinnan yhteydessä.

Rehtorin päätöksen mukaan B oli syylistynyt sekä piittaamattomuuteen hyvästä tieteellisestä käytännöstä että plagiointiin.

B oli tyytymätön rehtorin päätökseen ja pyysi TENKin lausuntoa. B:n näkemyksen mukaan varsinaisessa tutkinnassa ei huomioitu alkuperäisjulkaisun (contributed article), kirjan luvun (book chapter) ja katsausartikkelin (survey) eroa. B:n mukaan vain alkuperäisjulkaisut sisältävät aiemmin julkaisemattomia tutkimustuloksia. Katsausartikkelin kaltaisissa julkaisuissa ei ole tapana viitata kirjan lukuihin, joissa vedetään yhteen alkuperäisjulkaisujen tuloksia. B:n mukaan häntä ei myöskään ollut kuultu asianmukaisesti prosessin aikana.

TENK on käsitellyt asiaa myös lausunnossaan TENK 2021:5. TENKin näkemyksen mukaan sekä katsausartikkelissa että kirjan luvussa olisi tullut selkeämmin viitata kuvien ja taulukoiden yhteydessä niihin alkuperäisjulkaisuihin, joissa ne oli ensimmäistä kertaa julkaistu. Aikaisempiin tutkimustuloksiin viittaaminen oli tältä osin puutteellista ja epäasiallista, ja B oli näiltä osin syylistynyt piittaamattomuuteen HTK:sta. Plagiontilpin tunnusmerkit eivät kuitenkaan TENKin näkemyksen mukaan täytyneet. Muilta osin yliopisto oli suorittanut varsinaisen tutkinnan HTK-ohjeen mukaisesti.

Lausunto 23 (TENK 2021:23): Tietokirjan kirjoittaja ei toiminut hyvän tieteellisen käytännön vastaisesti

Yliopiston humanististen tieteiden dosentti A kirjoitti kirjan, joka kävi läpi vertaisarvioinnin ja julkaistiin tieteellisessä julkaisusarjassa. Yliopiston ulkopuolisen henkilön X mielestä kirjassa oli referoitu lähdeviitteitä virheellisesti, käytetty ei-tieteellisiä lähteitä ilman lähdekritiikkiä ja johdettu lukijoita harhaan tietoja peittelemällä. Yliopistolle tekemässään HTK-loukkaus-epäilyilmoituksessa X epäili A:ta sepittämisestä, havaintojen vääristelystä ja muusta piittaamattomuudesta hyvästä tieteellisestä käytännöstä.

Yliopisto teki päätöksen, jonka mukaan A ei ollut vastuussa X:n epäilemistä HTK-loukkauksista, koska kirjassa esiintyneet epätarkkuudet olivat vähämerkityksellisiä. Lisäksi osa X:n epäilyistä liittyi tulkinnallisiin eroavaisuuksiin, jotka eivät ole tutkimuseettisiä kysymyksiä. X oli tyytymätön yliopiston päätökseen ja pyysi TENKin lausuntoa HTK-prosessista ja päätöksestä.

TENKin saamien asiakirjojen mukaan yliopisto oli käsitellyt epäilyn asianmukaisesti. TENK myös yhtyi yliopiston päätökseen, että A ei ollut

toiminut hyvän tieteellisen käytännön vastaisesti, koska epäilyn alainen toiminta ei ilmentänyt HTK-ohjeen mukaista törkeää laiminlyöntiä ja osa epäilyistä liittyi muihin kuin tutkimuseettisiin kysymyksiin.

4

IHMISTIEDEIDEN EETTINEN ENNAKKOARVIOINTI

4.1. IHMISTIEDEIDEN EETTISET TOIMIKUNNAT JA NIIDEN KOORDINOINTI

TENK koordinoi ihmistieteiden eettistä ennakkoarviointia (IEEA) Suomessa ja edistää alueellisten ja organisaatiokohtaisten ihmistieteiden eettisten toimikuntien yhteistyötä.

Toimikuntien tehtävänä on antaa tutkijoiden pyynnöstä ennakkoarviointilausuntoja tutkimussuunnitelmien eettisyydestä ja muista tutkimukseen sisältyvistä riskeistä. Arvioinnin perustana on TENKin laatima ohje *Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakkoarviointi Suomessa (2019)*, jonka noudattamiseen organisaatiot ovat sitoutuneet. Ohje on laadittu yhdessä tiedeyhteisön kanssa.

TENKin toimisto seuraa ennakkoarvioinnin tilannetta keräämällä vuosittain tietoa toimikuntien käsittelemistä tapauksista ja ylläpitää toimikuntien yhteystietolistaa. Ihmistieteiden eettiseen ohjeeseen oli sitoutunut vuoden 2021 lopussa yhteensä 77 organisaatiota.

Tietoisuus lausuntopyynnön tarpeesta on yhä selkeästi nousussa. Tietosuojaan ja aineistohallintaan liittyvät kysymykset pohdituttavat toimikuntia. Myös monitieteisten, kansainvälisten tutkimushankkeiden kompleksisuus aiheuttaa arvioinnissa paljon työtä.

Toimikunnilta pyydetään lausuntoa usein julkaisijan vaatimuksesta myös tapauksissa, joissa eettistä ennakkoarviointia ei TENKin ohjeiden mukaan vaadita. Tällöin lausunnonpyytäjälle on voitu antaa vain kuvaus Suomen järjestelmästä, jonka tutkija voi halutessaan toimittaa esimerkiksi lehdelle. Näitä tilanteita varten TENKin sivuilla on ladattavissa mallipohja sitoutuneiden organisaatioiden käyttöön.

TENK järjesti 21.4.2021 verkossa keskustelutilaisuuden ihmistieteiden eettisen ennakkoarvioinnin toimikunnille. Keskustelutilaisuuden aiheena oli sosiaalisen median tutkimus ihmistieteiden eettisen ennakkoarvioinnin näkökulmasta (LIITE 5).

Ihmistieteiden eettisten toimikuntien käsittelemät tapaukset, lkm	2021	2020	2019	2018	2017
Eettisen ennakoarvioinnin lausuntopyynnöt	589	432	432	468	412
Eettisten toimikuntien antamat lausunnot	582	395	389	457	385
Kielteinen lausunto ¹	3	7	0	13	27
Lausuntoa ei ole annettu (ennakoarviointia ei katsottu tarpeelliseksi tai lausuntopyyntö ohjattu toiseen toimikuntaan)	36	21	36	26	35
TENKin seurantakyselyyn vastanneet organisaatiot	34	25	27	24	30

Taulukko 3: Ihmistieteiden eettisten toimikuntien käsittelemien tapausten lukumäärä vuosittain.

4.2. TENKIN ANTAMAT LAUSUNNOT IHMISTIEIDEIDEN EETTISESTÄ ENNAKKOARVIOINNISTA

TENKin *Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa* -ohjeessa todetaan, että ennakoarviointilausunnon pyytjä voi pyytää TENKiltä lausuntoa, jos hän ei hyväksy saamaansa ihmistieteiden eettisen toimikunnan päätöstä tai lausunnon sisältämiä muutosehdotuksia. 15.4.2021 kokouksessaan TENK hyväksyi toimenpidelinjauksen, jossa määritellään, miten TENK käsittelee sille saapuvan lausuntopyynnön. Ensimmäinen TENKille saapunut ihmistieteiden eettisen toimikunnan antamaan ennakoarviointilausuntoon kohdistuva lausuntopyyntö käsiteltiin TENKissä toimenpidelinjauksen mukaisesti. Lyhennelmä TENKin antamasta IEEA-lausunnosta esitetään alla.

1 Vuonna 2019 ja sen jälkeen kielteisellä lausunnolla tarkoitetaan, että ei voitu antaa puoltavaa lausuntoa lainkaan tai tutkimussuunnitelmaan vaadittuja korjauksia ei ole tehty tai lausuntopyyntöön pyydettyä lisämateriaalia ei ole toimitettu. Ennen vuotta 2019 lukumääriin sisältyy myös tapauksia, joissa lausuntopyyntö on palautettu ehdottomin korjausvaatimuksin.

IEEA-lausunto, lausunto 14 (TENK 2021:14): Ihmistieteiden eettinen toimikunta tulkitse TENKin ohjeita alaikäisten tutkimisesta osin virheellisesti, mutta pyysi lisäselvityksiä perustellusti

Humanistisen alan tutkijat A ja B pyysivät TENKin lausuntoa yliopiston ihmistieteiden eettisen toimikunnan lausunnosta. Lausunnossa oli linjattu, että alle 15-vuotiaat eivät voisi osallistua tutkimukseen ilman huoltajan informoimista. Toimikunta oli pyytänyt vankempia perusteita sille, että huoltajia ei informoida. Lisäksi toimikunta oli pyytänyt liittämään hakemukseen suostumuslomakkeen ja tietosuojailmoituksen.

Tutkijoiden mukaan suunniteltu tutkimus oli tarkoitus toteuttaa kyselynä ja sen aihe oli sellainen, ettei huoltajia voinut informoida. Tietosuojailmoitus ei tutkijoiden mukaan ollut tarpeen, sillä kysely oli tarkoitus kohdentaa suurelle vastaajamäärälle eikä vastaajien henkilötietoja ollut tarkoitus kerätä.

TENKin näkemyksen mukaan alle 15-vuotiaan osallistuminen tutkimukseen ilman huoltajan erillistä suostumusta tai informointia on perusteltua, jos tutkitaan asioita, joista ei muulla tavoin saada kattavaa tutkimustietoa. Tällöin tutkimukselle on tehtävä eettinen ennakoarviointi ja tutkijan on perusteltava syy sille, miksi huoltajan suostumus tai informointi ei ole mahdollista. Lisäksi on varmistettava, että tutkimus ei aiheuta tutkittaville haittaa ja että tutkittaviksi pyydetävät alaikäiset pystyvät ymmärtämään tutkimuksen aiheen ja sen, mitä tutkimukseen osallistuminen heiltä konkreettisesti edellyttää.

Tässä tapauksessa tutkimuksen aihe oli TENKin näkemyksen mukaan sellainen, että oli perusteltua jättää pyytämättä suostumus huoltajilta. Aiheeseen soveltui siten ohjeistus ennakoarvioinnista. Toimikunta oli kuitenkin toiminut TENKin ohjeiden mukaisesti pyytäessään lisäperusteluja sekä täydennystä hakemuksen liitteisiin, jotka olivat täydennettynäkin osittain puutteelliset. Tutkijoiden oli syytä esimerkiksi huomioida, että tunnisteellista tietoa voi kertyä taustatiedoista ja vastauksista, vaikka tutkittavia olisikin ohjeistettu olemaan antamatta tunnisteellista tietoa.

TENKin ohjeiden mukaisten liitteiden sisällyttäminen hakemukseen sekä kriteerien tarkempi arvioiminen olisi helpottanut eettisen toimikunnan ennakoarviointityötä ja ehkäissyt keskeisiä tulkintaerimielisyyksiä sekä nopeuttanut lausunnon käsittelyä ja tutkimuksen käynnistämistä.

5.

KANSAINVÄLINEN TOIMINTA

TUTKIMUSEETTISEN NEUVOTTELUKUNNAN pääsihteeri **Sanna-Kaisa Spoof** on toiminut vuodesta 2018 Euroopan kansallisten tutkimusetiikkatoimistojen verkosto ENRION (European Network of Research Integrity Offices) puheenjohtajana. ENRION sihteerinä toimii TENKin kansainvälisten asioiden koordinaattori **Kalle Videnoja**. TENK kuuluu ENRIO-yhdistyksen perustajajäseniin 15 muun eurooppalaisen kansallisen tason tutkimusetiikkatoimijan kanssa. ENRIO-verkostossa oli vuoden 2021 lopussa 32 jäsenorganisaatiota Euroopan eri maista.

Yksi TENKin ENRIO-puheenjohtajakauden keskeisistä tavoitteista oli perustaa kansainvälinen tutkimusetiikan käytännön kysymyksiin pureutuva ENRIO-kongressien sarja. TENK järjesti ensimmäisen ENRIO-kongressin virtuaalitapahtumana 27.–29.9.2021 koordinaattori **Anni Sairion** toimiessa kongressisihteerinä. Tutkimuseettinen neuvottelukunta toimi ENRIO-kongressin pääjärjestäjänä yhteistyökumppaninaan Aalto-yliopisto.

Kongressin ohjelmakomitean puheenjohtajana toimi TENKin asiantuntija **Krista Varantola** ja komitean jäseninä **Hjördis Czesnick** Saksasta, **Vidar Enebakk** Norjasta, **Joël Eyer** Ranskasta, **Nicole Föger** Itävallasta, **Maura Hiney** Irlannista, **Panagiotis Kavouras** Kreikasta ja **Helga Nolte** Saksasta sekä Suomesta ja TENKistä **Riitta Keiski**, **Iina Kohonen**, **Erika Löfström**, **Anni Sairio**, **Riitta Salmelin**, **Sanna-Kaisa Spoof** ja **Kalle Videnoja**.

Kongressiin osallistui lähes 400 rekisteröitynyttä vierailijaa 32 eri maasta. Tutkimusetiikan käytännön kysymyksiin keskittyvän kongressin keskusteluissa korostuivat erityisesti erilaiset näkökulmat tutkimuseettisen koulutuksen ja hyvän tieteellisen käytännön edistämiseksi. Ohjelma piti sisällään 18 eri sessiota, joissa pidettiin yhteensä 50 esitelmää. Näiden lisäksi kongressin ohjelmassa oli yhdeksän työpajaa ja 21 virtuaalista posteriesitelmää.

ENRIO-kongressin suunnittelutyöt alkoivat vuonna 2019 ja se oli alun perin tarkoitus järjestää livenä Espoon Otaniemessä vuoden 2020 lopulla. Koronapandemian takia kongressi siirtyi ensin vuodelle ja päätettiin lopulta järjestää kokonaan verkossa vuonna 2021. Kongressin virtuaalitapahtumalustan loi suomalainen virtuaalitapahtumien järjestäjä Prospectum LIVE. Vaikka koronapandemian takia kongressiin järjestelyissä oli omat haasteensa,

tuottivat järjestelyt lopulta TENKin sihteeristölle arvokasta kokemusta virtuaalitapahtumien tuottamisesta ja niiden alalla tapahtuvasta kehityksestä. ENRIO-kongressin yhteydessä kasvatetun kokemuksen hyödyt kertautuvat, kun tulevaisuudessa suunnitellaan saavutettavia, osallistavia ja vuorovaikutteisia tapahtumia, seminaareja ja koulutuksia.

Seuraava ENRIO-kongressi järjestetään Pariisissa vuonna 2023. Järjestelyistä vastaavat Ranskan tutkimuseettinen toimisto OFIS ja Sorbonnen yliopisto.

Vuonna 2021 TENK aloitti ENRIO-kongressin pohjalta ENRIO-verkkojulkaisun suunnittelun. Verkkojulkaisu julkistetaan vuonna 2022.

ENRIO-kongressin lisäksi TENK järjesti kesällä 2021 pienemmän ENRIO-webinaarin, joka käsitteli koronapandemian pitkäaikaisvaikutuksia tutkimuseetiikkaan ja tieteeseen kohdistuvaan luottamukseen.

Syksyllä 2021 TENK sai vieraakseen Liettuan tutkimusosoikeusasiamiehen toimiston osana Pohjoismaiden ja Baltian maiden välistä julkishallinnolle kohdistettua liikkuvuusohjelmaa (The Nordic-Baltic Mobility Programme for Public Administration) 25.–27.10.2021. Ohjelman tuella Suomeen saapuivat Liettuan tutkimusosoikeusasiamies **Loreta Tauginienė** sekä asiantuntijat **Monika Sernovaitė** ja **Eglė Ozolinčiūtė**.

Vierailun aikana käytiin keskusteluja Liettuan ja Suomen tutkimuseettisistä järjestelmistä sekä järjestelmien kehittämisestä. Liettualaiset tutustuivat myös Suomalaiseen tiedeakatemiaan, tiede neuvonantomekanismi SOFIin ja Suomen Akatemian Strategisen tutkimuksen neuvoston toimintaan.

Kuluneen vuoden aikana Tutkimuseettinen neuvottelukunta oli lisäksi mukana Horisontti Eurooppa -hankehakukonsortiossa. Konsortiolle myönnettiin 4,9 miljoonan euron rahoitus syksyllä 2022 alkavaa kolmivuotista PREPARED-hanketta varten.

6.

HENKILÖSTÖ JA TALOUS

Vuonna 2021 Tutkimuseettisen neuvottelukunnan sihteeristössä kokoaikaisina työntekijöinä työskentelivät pääsihteeri, dosentti, FT **Sanna-Kaisa Spoof** ja asiantuntija TaT **Iina Kohonen**. Sihteeristön osa-aikaisina työntekijöinä työskentelivät suunnittelija FM **Terhi Tarkiainen** ja toimistos sihteeri KTK **Kaisu Reiss**. Elokuussa 2021 Tarkiaisen jäätyä toimivapaalle tuli hänen sijaisuuttaan hoitamaan FM **Meri Vainiomäki**. Sihteeristöön kuuluivat lisäksi koordinaattori ja ENRIO-kongressin konferenssis sihteeri, dosentti, FT **Anni Sairio** sekä kansainvälisten asioiden koordinaattori, ENRIO:n sihteeri VTM **Kalle Videnoja**. ENRIO-kongressin järjestelyissä ja kansainvälisissä asioissa avusti lisäksi 16.8. lähtien assistentti, MSc **Lien Nguyen**.

HTK-lausuntoruuhkaan liittyneen työntäyteisen vuoden takia TENKin sihteeristöön palkattiin määräaikaiseksi asiantuntijaksi terveydenedistämisen dosentti, TtT **Minna Aittasalo**, joka aloitti tehtävässä elokuussa 2021. Marraskuussa 2021 sihteeristön uutena määräaikaisena asiantuntijana ja Kohosen toimivapaan sijaisena aloitti VTT **Eero Kaila**.

TENKin sihteeristö työskenteli TSV:n toimiston yhteydessä osoitteessa Snellmaninkatu 13, Helsinki. TSV tarjoaa TENKille talous- ja henkilöstöhallinnon, verkkoyhteydet, tietotekniikkapalveluita sekä toimistotilat. Suuren osan vuodesta 2021 sihteeristö työskenteli koronapandemian takia etänä.

Tämä toimintakertomus on hyväksytty Tutkimuseettisen neuvottelukunnan kokouksessa 25.4.2022.

Riitta Keiski
Puheenjohtaja

Sanna-Kaisa Spoof
Pääsihteeri

TOIMITUSTYÖ: Meri Vainiomäki
TAITTO: Anne Haapanen

LIITE 1

TUTKIMUSETIIKKAAN LIITTYNYT OPETUS, ESITELMÄT JA PYYDETYT PUHEENVUOROT

PUHEENJOHTAJA RIITTA KEISKI

Opetus

- Syventävä opetusjakso Research and Professional Ethics, Oulun yliopisto, Teknillinen tiedekunta (5 op./ECTS). (2.2.–20.4.2021)
- Luennot jatko-opintokurssilla 920002J Tieteellinen tutkimus ja etiikka, Oulun yliopisto, University of Oulu Graduate School, UniOGS. 3 tuntia luentoja aiheesta Tieteenalakohtaisia eettisiä kysymyksiä – Tekniikan ja luonnontieteiden etiikka ja ympäristöetiikka (25.3.2021)
- Luennot jatko-opintokurssilla 920002J Scientific Research and Ethics, Oulun yliopisto, University of Oulu Graduate School, UniOGS. 3 tuntia luentoja aiheesta Technology, Natural Sciences and Environment (19.11.2021)

Esitelmät ja pyydetyt puheenvuorot

- Poster-tiedoksiannot: Mervi Heikkinen, Anne Keränen, Satu Pitkäaho, Minna Ruddock, Sirpa Aalto, Aki Manninen, Hely Häggman, Minna Soini-Kivari, Antero Metso, Heidi Huttunen, Aija Ryyppö, Pertti Tikkanen, and Riitta L. Keiski (2021) Research Ethics Working Group – a multidisciplinary community of practitioners to facilitate responsible conduct of research at a university. *ENRIO 2021 Congress, Poster, 27.–29.9.2021, Espoo, Suomi.*
- ENRIO 2021 -kongressi, 27.–29.9.2021: Avauspuheenvuoro, päätössession puheenjohtajuus ja lopetuspuheenvuoro

VARAPUHEENJOHTAJA ERIKA LÖFSTRÖM

Opetus

- Forskningsetik på kursen Kvalitativa forskningsmetoder II, Helsingfors universitet, pedagogiska fakulteten. (3.11.–13.12.2021).
- *Forskningsetik* för pro gradu -skribenter, Helsingfors universitet, pedagogiska fakulteten (6.10.2021).

Muu kouluttaminen

- VIRT²UE Training the Trainer -verkkokoulutus (Virtue based ethics and Integrity of Research: Train the Trainer program for Upholding the principles of the European) tutkimuseetiikan asiantuntijoille Suomessa, Baltian maissa ja Puolassa sekä tutkimuseetiikan tukihenkilöille Suomessa (15.1.2021).

Pyydetty puheenvuorot

- "Research ethics and integrity in times of uncertainty", European Association for Research on Learning and Instruction (EARLI) SIG 24 Researcher Education and Careers meeting, 22.1.2021.
- "Riippumattomasta tutkimuksesta", Professoriiton kevätseminaari, 23.4.2021.
- Keynote "Supervision as an arena for teaching and learning academic integrity and research ethics", European Conference on Academic Integrity and Plagiarism, European Network for Academic Integrity, 9.-11.6.2021.
- Panelisti tohtorikoulutettavien vuosikonferenssin tutkimuseetiikkaa käsittelevässä paneelissa, Helsingin yliopiston, 15.10.2021.
- "Taking full advantage of the ethics review – how the researcher gets the most out of it", Seminar on Ethical review and ethics in action in social work research. Sosnet yliopistoverkosto & Sosiaalityön tutkimuksen seura, 4.11.2021.

PÄÄIHTEERI SANNA-KAISA SPOOF

Esitelmät ja pyydetyt puheenvuorot

- Opening – ENRIO webinar on the long-term impact of COVID-19 on research integrity and public trust in science 9.6.2021.
- Welcome to the congress! – ENRIO 2021 Congress on Research Integrity Practice 28.9.2021.
- Who are the whistleblowers who report research misconduct and do they all need protection? – ENRIO 2021 Congress on Research Integrity Practice 29.9.2021.
- Henriikka Mustajoki, Sami Niinimäki & Sanna-Kaisa SpooF: Responsible research through self-regulation: 30 years of Finnish experiences. Global digital exchange of ideas and experiences on Scientific Integrity for stakeholders from UNESCO-related networks and science policy. German Commission for UNESCO 9.12.2021.

JÄSEN RIITTA SALMELIN

Esiintymiset

- ENRIO 2021 Congress on Research Integrity Practice: Workshop on Opening and sharing of personal data: ethical and legal issues and solutions. Järjestäjä ja panelisti.

ERITYISASIAANTUNTIJA IINA KOHONEN

Esiintymiset ja koulutukset

- Guidelines and recommendations from the Finnish National Board on Research Integrity TENK. Taiteen ja tutkimuksen etiikkaa, Taideyliopiston webinaari 11.1.2021.
- Ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi. Vantaan kaupunki tutkimustoiminnan koordinaatioryhmän webinaari 2.3.2021.
- Ajankohtaista Tutkimuseettisestä neuvottelukunnasta. Finn-ARMA-verkoston webinaari 17.3.2021.
- Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeita ja suosituksia. Yhdessä Anni Sairion kanssa. Nuorten tiedeakatemia webinaari 24.3.2021.
- Vastuullista TKI-toimintaa. Metropolia ammattikorkeakoulun TKI-projektipäällikkökoulutuksen videot 2021.
- Hyvä tieteellinen käytäntö. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeita ja suosituksia Julkaisuetiikan tukipalvelut: tietoisuus 27.4.2021.
- Vastuullinen TKI-toiminta. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan
- koulutustilaisuus. Yhdessä Anni Sairion kanssa. 3AMK, pääkaupunkiseudun ammattikorkeakoulujen webinaari 28.4.2021.
- Guidelines and recommendations from the Finnish National Board on Research Integrity TENK. Yhdessä Anni Sairion kanssa. LUT-yliopisto 6.5.2021.
- Hyvä tieteellinen käytäntö, ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi ja muita TENKin ohjeita ja suosituksia. Centria tutkimuseettinen iltapäivä. Centria ammattikorkeakoulu 26.5.2021.
- Guidelines and recommendations from the Finnish National Board on Research Integrity TENK. Doctoral Program Brain & Mind Journal Club. Helsingin yliopisto. 15.9.2021.
- Guidelines and recommendations from the Finnish National Board on Research Integrity TENK. Yhdessä Anni Sairion kanssa. SYKE 9.11.2021.
- Guidelines and recommendations from the Finnish National Board on Research Integrity TENK. Aalto Arts 18.11.2021.
- Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeita ja suosituksia. Yhdessä Anni Sairion kanssa. Xamk-ammattikorkeakoulu 24.11.2021.
- Reilua tutkimusta. Taiteen ja tutkimuksen etiikka -kurssi. Taideyliopisto 25.11.2021.

ASIAANTUNTIJA MINNA AITTASALO

Opetus ja koulutukset

- KELA, Skype-koulutus 11.11.2021: Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa.
- Tutkimusetiikan tukihenkilöiden Zoom-syystapaaminen 30.11.2021: HTK-ohje tukihenkilön työn tukena.

Kongressiesitykset

- ENRIO, video poster presentation 27.–29.9.2021: The Finnish System of Research Integrity Advisers.

KOORDINAATTORI ANNI SAIRIO

Esiintymiset ja koulutukset

- Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeita ja suosituksia. Yhdessä lina Kohosen kanssa. Nuorten tiedeakatemia webinaari 24.3.2021.
- Vastuullinen TKI-toiminta. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan koulutustilaisuus. Yhdessä lina Kohosen kanssa. 3AMK, pääkaupunkiseudun ammattikorkeakoulujen webinaari 28.4.2021.
- Guidelines and recommendations from the Finnish National Board on Research Integrity TENK. Yhdessä lina Kohosen kanssa. LUT-yliopisto 6.5.2021.
- Tiedejulkaisemisen päivä. Dialogi verkkotilaisuuksien järjestämisestä Mandi Vermilän (TSV) kanssa. 8.10.2021.
- Guidelines and recommendations from the Finnish National Board on Research Integrity TENK. Yhdessä lina Kohosen kanssa. SYKE 9.11.2021.
- Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeita ja suosituksia. Yhdessä lina Kohosen kanssa. Xamk-ammattikorkeakoulu 24.11.2021.

LIITE 2

TUTKIMUSETIIKKAAN LIITTYVÄT JULKAISUT, ANNETUT HAASTATTELUT JA MUUT TUTKIMUSETIIKKAAN LIITTYVÄT ESIINTYMISET MEDIASSA

VARAPUHEENJOHTAJA ERIKA LÖFSTRÖM

Tutkimuseetiikkaan liittyvät julkaisut

- Hannula, M. S., Haataja, E., Löfström, E., Garcia Moreno-Esteva, E., Salminen-Saari, J., & Laine, A. (2022). Advancing video research methodology to capture the processes of social interaction and multimodality. *ZDM Mathematics Education*, <https://doi.org/10.1007/s11858-021-01323-5> (Sisältää luvun videotutkimuksen etiikasta.)
- Tammeleht, A., Koort, K., Rodríguez-Triana, M. J. & Löfström, E. (in press). Knowledge building process during collaborative research ethics training for researchers. *International Journal of Ethics Education*. DOI: [10.1007/s40889-021-00138-y](https://doi.org/10.1007/s40889-021-00138-y)
- Tammeleht, A., Rodríguez-Triana, M. J., Koort, K. & Löfström, E. (2021). Scaffolding collaborative case-based learning during research ethics training, *Journal of Academic Ethics*, 19, 229–252. <https://doi.org/10.1007/s10805-020-09378-x>
- Evans, N., Marusic, A., Foeger, N., Löfström, E. van Hoof, M., Vrijhoef-Welten, S., Inguaggiato, G., Dierickx, K., Bouter, L., & Widdershoven, G. (2021). Virtue-based ethics and integrity of research: train-the-trainer programme for upholding the principles and practices of the European Code of Conduct for Research Integrity (VIRT2UE). *Research Ideas and Outcomes*, 7, e68258. <https://riojournal.com/article/68258/>
- Roos, L., Löfström, E. & Remmik, M. (2021). Individual and structural challenges in doctoral education: An ethical perspective. *International Journal of Doctoral Studies*, 16, 211–236. <https://doi.org/10.28945/4738>
- Löfström, E. & Pyhältö, K. (2021). How research on ethics in doctoral supervision can inform doctoral education policy. In Lee, A. & Bongaardt, R. (Eds.). *The Future of Doctoral Education: Challenges and Opportunities* (pp. 295–306). London: Routledge.

PÄÄSIHTEERI SANNA-KAISA SPOOF

Tutkimusetiikkaan liittyvät julkaisut

- Spoof, Sanna-Kaisa: ENRIO. Teoksessa: Bergadaà M., Peixoto P.: *L'urgence de l'intégrité académique*, Coll. Questions de société, Éditions EMS Management et Société, Caen. 2021.

JÄSEN SUSANNA NÄREAHO

Tutkimusetiikkaan liittyvät julkaisut

- Näreaho, S. ja Koironen, J., 2021. Tutkimusaineiston arvonmääritys. Teoksessa: Päällysaho, S., Latvanen, J. ja Uusimäki, S. (toim.) Avoin TKIO -keittokirja: Reseptejä avoimempaan tutkimukseen ja oppimiseen, Seinäjoen ammattikorkeakoulu, s. 54–55.
- Näreaho, S. ja Kettunen, J., 2021. TKI-hankkeen tai opinnäytetyön eettisyyden arviointi. Teoksessa: Päällysaho, S., Latvanen, J. ja Uusimäki, S. (toim.) Avoin TKIO -keittokirja: Reseptejä avoimempaan tutkimukseen ja oppimiseen, Seinäjoen ammattikorkeakoulu, s. 20–22.
- Selesniemi, H.; Kettunen, J. ja Näreaho, S., 2021. Tarvitseeko tutkimus eettisen ennakoarvioinnin ja kuka sen tekee? Vastuullinen tiede – tutkimusetiikka ja tiedeviestintä Suomessa, Tieteellisten seurain valtuuskunta.

JÄSEN ALEKSI TORNIO:

Tutkimusetiikkana liittyvät haastattelut ja esiintymiset mediassa

- Vilpitöntä tiedettä, Lääkärilehti 37/2021 VSK 76, 17.9.2021.

LIITE 3

EETTISTEN TOIMIKUNTIEN JA VASTAAVIEN PUHEEN- JOHTAJUUDET JA JÄSENYYDET

PUHEENJOHTAJA RIITTA KEISKI

- Etiikkatyöryhmä, Oulun yliopisto, 2019–2021, jäsen
- I4FUTURE Doctoral Programme, Ethics Committee, Oulun yliopisto, 2017–2021, puheenjohtaja
- ENRIO 2021 Congress on Research Integrity Practice, Programme Committee, jäsen

VARAPUHEENJOHTAJA ERIKA LÖFSTRÖM

- TENK:n tukihenkilötoiminnan kehittämistyön ohjausryhmän puheenjohtaja
- Helsingin yliopiston ihmistieteiden tutkimuseettisen toimikunnan puheenjohtaja
- Eettisen asiantuntijaneuvoston jäsen, Helsingin yliopisto
- Helsingin yliopiston edustaja LERU-yliopistojen etiikkatyöryhmässä

JÄSEN MATTI KARHUNEN

- VTT:n eettinen toimikunta, puheenjohtaja

JÄSEN LEENA LIIMATAINEN

- Jyväskylän ammattikorkeakoulun eettinen toimikunta, puheenjohtaja

JÄSEN SUSANNA NÄREAHO

- Pääkaupunkiseudun ammattikorkeakoulujen ihmistieteiden eettinen toimikunta, varapuheenjohtaja

JÄSEN RIITTA SALMELIN

- Aalto-yliopiston tutkimuseettinen toimikunta (Aalto University Research Ethics Committee), jäsen
- Nordic Committee on Bioethics, puheenjohtaja (vuoden 2021)
- ENRIO 2021 Congress on Research Integrity Practice, Programme Committee, jäsen

JÄSEN ALEKSI TORNIO

- Valtakunnallinen lääketieteellinen tutkimuseettinen toimikunta TUKIJA, jäsen

JÄSEN RISTO TURUNEN

- Itä-Suomen yliopiston tutkimuseettisen toimikunta, puheenjohtaja

PYSYVÄ ASIANTUNTIJA KRISTA VARANTOLA

- All European Academies ALLEA, varapresidentti
- ALLEA Permanent working group on science and ethics, jäsen

PÄÄSIHTEERI SANNA-KAISA SPOOF

- European Network of Research Integrity Offices ENRIO -verkosto, puheenjohtaja
- European Network of Research Integrity Offices (ENRIO) Association vzw, presidentti
- Council of Europe Platform on Ethics, Transparency and Integrity in Education (ETINED), varajäsen
- Horizon 2020-rahoitteinen Pro-Ethics -hanke, Advisory Board, jäsen
- Horizon 2020-rahoitteinen Path2Integrity -hanke, Policymaker and stakeholder board, jäsen
- Saamentutkimuksen eettisten ohjeiden neuvottelukunta, jäsen

LIITE 4

ETIIKAN PÄIVÄ 2021 – TUTKITTAVAN OIKEUDET

**16.3.2021, ZOOM-VERKKOTAPAHTUMA
(+ YOUTUBE-STRIIMAUS TIEDE-TV-KANAVALLE)**

Ohjelma

- 12.00 SEMINAARIN AVAUS
TENKin puheenjohtaja, dekaani **Riitta Keiski**, Oulun yliopisto
- 12.05 NÄKÖKULMIA TUTKITTAVAN OIKEUKSIIN I
- 12.05–12.15 Ihmistieteiden eettisen ennakoarvioinnin ohjeen opetusvideo ja kongressiterveisä TENKistä, erityisasiantuntija **Iina Kohonen**, TENK
- 12.15–12.30 Henkilötietojen käsittelyn näkökulma tutkittavan oikeuksiin, tietosuojavastaava **Helena Eronen**, Itä-Suomen yliopisto
keskustelua
- 12.40–12.55 Ihmistieteiden näkökulma: DNA-tutkimuksen yhdistäminen sukututkimukseen, toiminnanjohtaja, dosentti **Kari-Matti Piilahti**, Suomen Sukuhistoriallinen Yhdistys, Helsingin yliopisto
keskustelua
- 13.05 Tauko (10 min)
- 13.15 NÄKÖKULMIA TUTKITTAVAN OIKEUKSIIN II
- 13.15–13.30 Tietolupaviranomaisen näkökulma tutkittavan oikeuksiin, johtava asiantuntija **Peija Haaramo**, Findata
keskustelua
- 13.40–13.55 Kansanterveydellinen näkökulma: Entistä laajempien tutkimusaineistojen hyöty kansanterveydelle ja jokaisen oikeus osallistua terveyttä edistävään tutkimukseen, professori **Olli Carpen**, Helsingin yliopisto
keskustelua
- 14.05–14.15 Avoimen tieteen näkökulma: Miten FAIR periaatteet tukevat tutkittavan oikeuksia? Kehittämispäällikkö **Henriikka Mustajoki**, Tieteellisten seurain valtuuskunta
keskustelua
- 14.20 Tauko (10 min)

14.30

**PANEELIKESKUSTELU: OIKEUS TULLA TUTKITUKSI,
OIKEUS JÄÄDÄ TUTKIMATTA**

Paneelikeskustelun teemana ovat ihmisryhmät, joilla on oikeus tulla tutkituiksi ja kuulluiksi, kuten koululaiset, vanhukset tai alkuperäiskansojen edustajat. Toisaalta samoihin ihmisryhmiin saattaa kohdistua liikaakin tutkimuksia, mikä voidaan kokea häiritseväksi tai loukkaavaksi.

Keskustelemassa opetuspäällikkö **Markus Torvinen** (Tuusulan kunta), johtaja **Päivi Topo** (Ikäinstituutti) ja professori **Rauna Kuokkanen** (Lapin yliopisto). Keskustelun puheenjohtajana toimii TENKin erityisasiantuntija **Iina Kohonen**.

15.15

SEMINAARIN PÄÄTÖS

LIITE 5

TENKIN IHMISTIETEIDEN EETTISEN ENNAKKOARVIOINNIN ILTAPÄIVÄ

21.4.2021 KLO 13–15

Sosiaalinen media ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi

KLO 13.00 TERVETULOA

Erityisasiantuntija **Iina Kohonen**, Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK)

SOSIAALISEN MEDIAN TUTKIMUS JA TIETOON PERUSTUVA SUOSTUMUS

Ylitarkastaja **Marko Ahteensuu**, TUKIJA

SOSIAALISEN MEDIAN KÄYTTÖOIKEUDET JA TUTKIMUS – NÄKÖKULMANA TEKIJÄNOIKEUDET

Tekijänoikeusasiamies **Maria Rehbinder**, Taideyliopistojen tekijänoikeuspalvelu

HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELY SOSIAALISEN MEDIAN TUTKIMUKSISSA

Tietosuojavastaava **Helena Eronen**, Itä-Suomen yliopisto

MUUTA AJANKOHTAISTA TENKISTÄ

Lisätietoa ihmistieteiden eettisestä ennakoarvioinnista [TENKin verkkosivuilla](#).

TUTKIMUSEETTINEN
NEUVOTTELUKUNTA

FORSKNINGSETISKA
DELEGATIONEN

FINNISH NATIONAL BOARD ON
RESEARCH INTEGRITY TENK

www.tenk.fi